

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Jämställdhet i praktiken

-En kvalitativ studie om pedagogers tal om
jämställdhetsarbete på fritidshem.

Namn: Andreas Andersson och Claes Asplund
Program: Grundlärarprogrammet med inriktning
mot arbete i fritidshem

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LRXA1G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT/2015
Handledare: Anette Hellman
Examinator: Thomas Johansson
Kod: VT15-2920-001-LRXA1G

Nyckelord: jämställdhet, genus, genusteori, fritidshem, Connell

Abstract

Studien behandlar fritidspedagogers berättelser om sitt arbete med jämställdhet på fritidshemmet. Syftet med studien är att utifrån ett genusperspektiv undersöka några pedagogers arbete med jämställdhet på fritidshem. Frågeställningarna som besvaras är: Vad betyder jämställdhet för pedagogerna? Hur arbetar pedagogerna med jämställdhet på fritidshemmet samt hur beskriver pedagogerna att de utvärderar sitt jämställdhetsarbete? I studien genomförde vi semistrukturerade intervjuer eftersom vi ämnade utforska pedagogernas tal om jämställdhet och hur de arbetar med det. Vi utgår ifrån Connells genusteori i vår studie då studien har jämställdhet som fokusområde. Intervjuerna analyserades utifrån de frågeställningar som ligger till grund för studien.

Resultatet visar att pedagogerna har en enhetlig definition av jämställdhet. Vidare beskrivs arbetet med jämställdhet som komplicerat och pedagogerna menar att det saknas strategier för hur de konkret kan arbeta med det. De strategier som träder fram i deltagarnas berättelser berör hur grupperna formas, aktiviteternas laddning samt vikten av att komma till tals och delta. Hur man som pedagog ska förhålla sig till ämnet beskrivs vara svårt då det inte framgår tydligt hur arbetet ska utföras rent praktiskt enligt pedagogerna i vår studie. Arbetet med jämställdhet prioriteras inte direkt och utvärderas därför inte alls.

Förord

Vi vill först tacka alla deltagare som varit väldigt tillmötesgående och valt att delta i studien. Era berättelser och spännande historier har gett oss mycket intressant material att arbeta med.

Vi vill också tacka våra nära och kära för stöd och support under dessa tuffa månader. Slutligen vill vi tacka våra studiekamrater som har varit ett bra bollplank under processen.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Bakgrund	2
3	Syfte	3
3.1	Frågeställningar	3
4	Tidigare forskning.....	3
4.1	Jämställdhet	3
4.2	Jämställdhet i skolans värld	4
4.2.1	Skapande av normer.....	4
4.2.2	Mannen som norm.....	5
4.2.3	Olika förväntningar beroende på kön	6
4.2.4	Fritidshemmet är utforskad terräng	7
5	Teoretiskt perspektiv och centrala begrepp	7
5.1	Genusperspektiv	7
6	Metod.....	9
6.1	Intervju.....	9
6.2	Genomförande av intervju	10
6.3	Urval	10
6.4	Intervjuguide.....	11
6.5	Analysmetod	11
6.5.1	Tillvägagångssätt analys.....	11
6.6	Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	11
6.7	Metoddiskussion	12
6.8	Forskningsetiska riktlinjer	13
7	Resultat och analys.....	15
7.1	Vad innebär jämställdhet för de intervjuade pedagogerna?.....	15
7.1.1	Fri vilja	15
7.2	Hur arbetar pedagogerna med jämställdhet på fritidshemmen?	16
7.2.1	Viss könskvotering.....	17
7.2.2	Aktiviteten som verktyg.....	18
7.2.3	Inget direkt fokus på jämställdhet.....	20
7.3	Hur utvärderar pedagogerna arbetet med jämställdhet?	21
7.4	Resultatsammanfattning	21

8	Slutdiskussion	22
8.1	Förslag på fortsatt forskning	24
9	Referenslista.....	26
10	Bilagor	28
10.1	Bilaga 1 - Intervjuguide	28
10.2	Bilaga 2 – Missivbrev	29

1 Inledning

Denna studie handlar om jämställdhet på fritidshemmet och sex fritidspedagogers tal om arbetet med jämställdhet.

Pedagoger som arbetar på fritidshem och skola har i uppdrag att arbeta med jämställdhet vilket beskrivs i skolans styrdokument. I skolan utgår man från skollagen, läroplaner och allmänna råd vilka samtliga tydligt beskriver skolans uppgift att arbeta för jämställdhet och för allas lika värde. Det är dock i stort sett det enda som står om det och det saknas konkreta exempel på hur det skulle gå till i praktiken vilket kan skapa problem när de verksamma inom skolans olika verksamheter som skola, förskola och fritidshem ska utveckla strategier och aktiviteter som syftar till att bidra till arbetet med jämställdhet. Det är väldigt många faktorer som påverkar jämställdhet. Det är allt ifrån föräldrar, rektor, klasskamrater, pedagoger och samhället runt skolan.

Jämställdhet är alltså inte helt okomplicerat. Det finns också många strategier och idéer för hur detta ska kunna genomföras utan några tydliga riktlinjer för rätt eller fel. Men trots att lagar och läroplaner (SFS 2010:800; Skolverket 2011) har förespråkat att skolan ska arbeta för jämställdhet mellan män och kvinnor, lever de gamla könsnormerna kvar där män är norm och kvinnor underordnade. Ett problem i arbetet med jämställdhet kan vara att de som ska fatta beslut på de högsta positionerna ofta fortfarande är män. I arbetet med jämställdhet, måste de då ge avkall på den norm de själva lever efter och acceptera att kvinnor tar plats. Samtidigt måste kvinnor våga ta den plats de har rätt till. Då traditionen säger att det är någonting dåligt att sticka ut, utmärka sig och agera på ett sätt som inte ses som feminint och kvinnligt kan detta vara svårt.

Vi bestämde oss tidigt för att denna studie skulle behandla jämställdhet på fritidshem. Dels utifrån egna observationer och erfarenheter av arbetet på fritidshem och att vi inte upplever något fokus på jämställdhetsfrågor och dels utifrån en avsaknad av studier om genus och jämställdhet på fritidshemmet.

Utifrån våra egna erfarenheter ifrån vår utbildning till grundlärare med inriktning mot fritidshem har vi lagt märke till att på de fritidshem vi genomfört praktik på, att trots att läroplanerna haft innehåll som talar om arbetet med jämställdhet ända sedan mitten av 1900-talet så har inte skolan hunnit bli helt jämställt. Generellt är killarna bullrigare och tar mer plats i skolans olika verksamheter. Detta ser vi medför att pedagogerna får lägga mer fokus på killarna och att tjejerna då får mindre uppmärksamhet.

Uppsatsen är uppbyggd på så vis att vi i nästa stycke gör en bakgrundsbeskrivning av jämställdhet över tid och inom skolan. Därefter kommer vi att presentera vårt valda syfte och frågeställningar.

2 Bakgrund

Genusordningen har förändrats under de senaste 200 åren från att under bondesamhället innebära ett kvinnligt underordnande där kvinnor i stort sett inte hade några rättigheter alls till att i nutid ha samma möjligheter och förutsättningar som män på de flesta områden. "Luthers lilla katekes", som var den lärobok som användes som lärobok under början av 1900-talet, beskrev exempelvis hur kvinnor skulle foga sig efter männen liksom vilka arbetsuppgifter som skulle utföras av kvinnor respektive av män. När Sverige industrialiserades under början av 1900-talet så förändrades även fördelningen av kvinnors respektive mäns arbetsområden. Detta innebar att samundervisning, det vill säga att pojkar och flickor undervisades tillsammans inte var ett alternativ som förespråkades då kvinnor och män inte förväntades leva samma typ av liv. Ett tydligt steg mot jämställdhet kom när kvinnor fick rösträtt år 1921. Genusordningens grund kom från religionerna och även staten utgick ifrån de kristna värdena (Wernersson, 2012). 1962 var första året för grundskolan och det talades mycket om kvinnligt och manligt som sociala roller och inte bara som biologiskt. Man började ändra uppfattning och flytta fokus ifrån de biologiska skillnaderna mellan könen och fokuserade på hur kön skapas i sociala interaktioner.

Enligt Skolverket (2011) ska personalen inom alla skolans verksamheter arbeta för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män, alla människors lika värde samt okränkbarhet. Ingen i skolan ska utsättas för kränkande behandling beroende på kön, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, funktionsnedsättning, religion eller ålder. Skolan ska aktivt arbeta för att motverka all form av kränkande behandling av individer och grupper.

Skollagen (SFS 2010:800) säger att fritidshemmet ska komplettera skolans verksamhet och därför lyder under läroplanens riktlinjer. Skolan ska vara en trygg plats för alla elever att vistas i och utvecklas samt erbjuda studiero. Allmänna råden (2014) som är en förlängning av läroplanen beskriver att fritidshemmet tillsammans med skolan och förskolan ska skapa en helhet för sina elever och samarbetet ska skapa en så ultimata utvecklingsmiljö för eleverna som möjligt. Fritidshemmet ska även enligt Allmänna råden arbeta för att förmedla goda värderingar och normer till eleverna. I arbetet med jämställdhet är det viktigt att pedagogen har ett kritiskt förhållningssätt till sin egen bild av jämställdhet och aktivt analyserar hur könsmonster tar sig uttryck på fritidshemmet. Att utvärdera och reflektera över sig själv och sitt arbete kontinuerligt är viktigt. Idag är kvinnor och män i stort sett jämställda i Sverige ur lagens mening. Det finns dock fortfarande kvar en manlig överordning. Den har dock inte längre något stöd från lagar och stat utan är något som lever kvar från gamla traditioner (Wernersson, 2012).

För att nå den punkten när kvinnor och män har samma förutsättningar och möjligheter på alla områden måste arbetet med jämställdhet fortsätta och sprida sig så att det sker på alla arenor och överallt i samhället för att det ska ske någon större förändring. En större medvetenhet hos folk är viktigt i detta arbete och i förskolan, skolan och även fritidshemmet tillbringar barn en stor del av sina första levnadsår och inom denna arena skapar de sina identiteter och där finns det stor möjlighet att påverka.

3 Syfte

Syftet är att utifrån ett genusperspektiv undersöka några pedagogers arbete med jämställdhet på fritidshem.

3.1 Frågeställningar

Våra frågeställningar i studien var:

- “Vad betyder jämställdhet för pedagogerna?”
- “Hur arbetar pedagogerna med jämställdhet på fritidshemmet?”
- “Hur beskriver pedagogerna att de utvärderar sitt jämställdhetsarbete?”

4 Tidigare forskning

I detta kapitel kommer vi beskriva skolan som arena för skapandet av kön. Vi beskriver här även skillnaden mellan vårt sociala kön och vårt biologiska kön. Slutligen ger vi även en definition av vad olika typer av maskuliniteter och könsnormer innebär.

4.1 Jämställdhet

Hedlin (2010) skriver att jämställdhet är en fråga som många överlag är positiva till, men problemet är att få vet vad jämställdhet innebär. Den allmänna uppfattningen är att det handlar om att behandla alla lika och att alla ska ha lika lön. Hedlin beskriver även att det finns en tydlig koppling mellan genus och jämställdhet. Genus är inte bara en fråga om biologiska skillnader mellan män och kvinnor utan är beroende av det samhälle vi växer upp i, vilket skapar könsmönster som vi fostras in i. Dessa mönster beskrivs även som den faktor som bidrar till skillnaderna mellan könen då vissa avviker från det rådande mönstret.

Hedlin beskriver två problem med detta som inte alla tänker på. Det första är att kvinnor och män behandlas olika från början vilket gör det svårt att behandla dem lika senare. Vi är så inlärda i hur vi ska behandla människor efter deras kön och vilka krav vi ställer på män respektive kvinnor. Det andra som gör det svårt att behandla kvinnor och män lika är att det är svårt att göra det när villkoren för män och kvinnor är olika.

Vidare talar Hedlin om ett tydligt samband mellan jämställdhet och makt. I detta samband talas det om tre olika sorters makt, *den öppna makten*, *privilegiet att utgöra normen och makten över dagordningen*. *Den öppna makten* är den som vi kan se, när kvinnor eller flickor utgör halva gruppen inom i sammanhanget som t.ex. i ett klassrum. Halva gruppen är det samma som att de har halva makten. *Privilegiet att utgöra normen* handlar om att den som tillhör den rådande normen i gruppen även sitter på en större makt, den rådande normen sätter vad som anses vara normalt. Den som utgör normen ifrågasätts inte heller och därför ökar även maktrelationen gentemot dem som inte passar in i normen. Den sista, *makt över dagordningen* innebär i jämförelse med den första förklaringen av makt där det är antalet som bestämmer. Här handlar makt över dagordningen även om den norm som styr. Om den manliga normen anses vara den styrande bortser man gärna från förslag som intresserar den kvinnliga normen för att det inte passar in med den manliga.

Enligt Hedlin handlar jämställdhet om makt mellan könen och om normer i det samhälle som individer vistas i och växer upp i. Hon beskriver att ett stort problem med jämställdhet är att det finns en stor okunnighet om dess innebörd och detta påverkar arbetet med jämställdhet (Hedlin, 2010).

4.2 Jämställdhet i skolans värld

Som vi beskriver tidigare i vår studie är jämställdhet något som inte alltid har arbetats med i skolans värld eller ens varit på tal över huvud taget i övriga samhället heller för länge sedan. Gemensamt för alla läroplaner sedan 1960-talet är målet att individen ska skapa sitt eget liv utan att behöva bli påverkad av vad som lämpar sig för respektive kön.

Hedlin (2010) beskriver att jämställdhet är något som människor överlag är positiva till men att det är få som förstår dess innebörd. Många gör kopplingen till lika löner och att alla ska behandlas lika, men det är som vi beskrev tidigare mer komplicerat än så. Jämställdhet anses vara svårt att uppnå då det är skillnader på män och kvinnor av den anledningen att vi räknar med och har olika krav på individer beroende på kön.

Hon går in på hur jämställdhet arbetas med i utbildningsvärlden och exemplifierar hur det handlar om att inte göra skillnad på eleverna beroende på vilket kön de har sett utifrån ett genusperspektiv då hon vidare menar att eleverna påverkas utifrån de förväntningar som finns beroende på om du är pojke eller flicka. I skolansmiljön ska eleverna ha alla möjligheter att utvecklas oberoende av kön. I arbetet med detta behöver läraren kunna vara professionell och ha stor kunskap inom genus och jämställdhet för att kunna ge eleverna de bästa förutsättningarna för att de själva ska kunna utveckla sina föreställningar om genus och jämställdhet. Läraren behöver alltså enligt Hedlin ha en större kunskap för att inte påverka eleverna och tillskriva dem gamla könsmonster. I skolan formas framtidens förutsättningar för arbetet med jämställdhet och kunskap är nyckeln till att pedagogerna inte ska föra normer vidare och utveckla framtidens vuxna i jämställdhet (Hedlin, 2010).

4.2.1 Skapande av normer

Skolan, förskolan och fritidshemmet är arenor där jämställdhet på senare år har blivit ett ämne som det forskas en del om hur detta tar form i skolans värld. Hjalmarsson (2012) säger att samhället gärna ser skolan som en könsneutral arena där lärarna inte påverkar eleverna och för vidare stereotypa könsnormer och roller, men så är inte fallet. I skolan, förskolan och på fritidshemmet förekommer normer och roller som på så många andra ställen och pedagogerna är lika påverkade av detta som resten av samhället. Connell (2003) beskriver hur det i varje samhälle finns en form av maskulinitet som är hegemonisk i form av att den dominerar och visar på mäns överordnad och att kvinnornas underordning gentemot männen. Detta är socialt konstruerat och Connell (2008) beskriver att det finns olika typer av maskulinitet och där den hegemoniska maskuliniteten är den ledande. Den hegemoniska maskuliniteten vill bevara sin ställning som ledande men kan utmanas genom att andra opponerar sig mot denne. Det innebär att makten inte är något självklart utan att den hegemoniska maskuliniteten kan åsidosättas. Går andra maskuliniteter samman mot den hegemoniska maskuliniteten kan detta göra att det skapas möjligheter för att förbättra sin status och förändra den manliga normen. Detta kan kopplas till att de män som inte når upp till den manliga normen drar nytta av detta för att själva nå uppåt och utnyttjar då kvinnans eller andra män som inte når upp till normen. Norberg & Saar (2008) belyser vikten av att inte reproducera den stereotypa maskulinitet som

finns i skolan utan uppmanar till ändrat fokus från pedagogerna. Det talas om hur ett vinklat fokus från traditionell maskulinitet mot andra typer av maskulinitet där pojkar och även flickor inte gör det förväntade. Att uppmärksamma dessa situationer och tala om dem är att utmana de rådande könsnormerna.

Eidevald (2009) har studerat hur pedagogerna omedvetet uppmuntrar stereotypiska könsroller genom deras sätt att planera aktiviteter, leksaker och andra pedagogiska hjälpmedel. Olika leksaker som ett exempel kan påverka vilken bild eleverna får av vad som anses vara manligt respektive kvinnligt. Vilket i sin tur kan påverka hur de själva i framtiden påverkar eller inte påverkar könsnormen.

En studie har gjorts på en skola i England där det under ett läsår uppmärksammat arbetet med jämställdhet. Forskaren har sett att barnen agerar stereotypt vilket i detta fall innebär att pojkar spelar fotboll och flickor utför handarbete och pyssel. Under ett år har forskaren arbetat med barngruppen och deras föräldrar med syfte att utmana normen och bryta de stereotypa aktiviteterna. Pojkarna tilldelades handarbets-uppgifter och flickorna fick spela fotboll exempelvis. Efter ett år kunde man se en förändring i det stereotypa hos vissa och barnen uttryckte en förståelse för att det stereotypa var en social konstruktion. Forskarna i studien kom också fram till att det fria valet förstärker könsstereotyper vilket bidrar till ett mindre jämställt klassrum (Cunnison & Gurevitch, 1990). Deras studie är inte genomförd i svensk skola vilket är en annan miljö än den vi valt att studera men exemplet är lika aktuellt i vårt samhälle.

Hjalmarsson (2011) talar om genus och jämställdhet som något som påverkas av många faktorer såsom den politiska situationen, genusordningen i ett samhälle och i slutändan påverkar hur arbetet med jämställdhet och genus genomförs i skolan.

4.2.2 Mannen som norm

I skolan formas barn av dessa normer och maktordningar som återspeglas i hela samhället och man kan då se vilket viktigt uppdrag all personal i skolans värld har att ta hänsyn till. Arbetet på skola och fritidshem ska motverka den maktfördelning som automatiskt sker genom tradition där pojkar ses som norm och flickor får lära sig underordnande (Wernersson, 2012). Det är svårt att ändra normer och värderingar i ett helt samhälle och traditionellt sett så ses mannen som norm och kvinnan underordnad. Det har sakta jämnats ut och de senaste åren har detta uppmärksamats och utmanats mer och mer. Men fortfarande är det så att pojkar växer upp till män och flickor växer upp till kvinnor. Normen säger så men alla har vi olika bakgrund och infallsvinkel till denna norm. Manlighet tillskrivs olika attribut som risktagande, framåt och styrka bland flera andra. Kvinnlighet tillskrivs andra färdigheter som ofta ses som mer mjuka och underordnade, såsom omvårdande. Jämställdhet är en utgångspunkt där man kan se på pojkar och flickor som individer och är man medveten om hur normen ser ut går det också att utmana den. Svaleryd (2005) beskriver i sin text att ingen föds som varken man eller kvinna, vi föds utan erfarenheter och det är i möten med andra som vi får erfarenheter och formas till individer. Det är i interaktion med andra som vi exponeras för de rådande normer som finns i samhället och det är dessa kulturella samt sociala normer som skapar kvinnligt respektive manligt.

Hjalmarsson (2011) belyser hur jämställdhet varierar beroende på tidsandan som råder och som det betraktas i. Jämställdhet är normativt och påverkas beroende av rådande politiska mål, begreppets innebörd handlar om de likvärdiga villkor som ska vara rådande mellan män

och kvinnor, men hon säger samtidigt att de normer som bestämmer villkoren för män och kvinnor i samhället utgår ifrån manliga normer.

Skolan är en viktig arena i produktion av normer och kön. Här befinner sig pojkar och flickor en stor del av sin vardag. Skolmiljön är en plats där eleverna formas som individer och även i grupper. Men åt andra hållet så är skolan en plats där dessa normer både kan reproduceras eller utmanas och förändras (Norberg, 2008). Skolan som sådan har länge setts som en plats där maskulinitet gynnas både på organisationsnivå och vidare ner i leden. Rationalitet, mätbarhet och effektivitet är och har varit starka värden. Connell (2003) talar om hur pojkar och flickor redan i skolan lär sig om kön. I skolan lär sig barnen sina roller, pojkarna tar mer plats i verksamheten och i leken medan flickorna redan tidigt backar och underställs pojkarna. Enligt Connell så tar pojkarna en större del av t.ex. skolgården som de styr över och sätter reglerna och flickorna får acceptera detta.

4.2.3 Olika förväntningar beroende på kön

Skolan är en plats där de flesta barn skapar bland sina första sociala grupprelationer. Detta är en förhandling som sker ständigt. Pojkars resultat i skolan är sämre än flickors och en anledning till detta uttrycker (Asp-Onsjö, 2014) kan vara hur pojkar dras mellan olika förväntningar. I den sociala gruppen förväntas pojkarna vara på ett visst sätt. Att vara flitig och intresserad i skolan kan orsaka en intressekonflikt hos pojkarna. Pojkar som intervjuats i Asp-Onsjös studie talar om hur de fått avvara vissa saker när de valt att satsa på skolan. En del pojkar har svårt att hantera att både vara bra i skolan och populära i kompisgruppen samtidigt. Det är dock inte alla pojkar som tycker det är jobbigt att kombinera goda studieresultat och att vara populär i den sociala gruppen. Enligt Francis (2009) tycker nästan en tredjedel att det är enkelt att kombinera medan nästan en lika stor del elever såg det problematiskt att kombinera.

Redan i tidig ålder slussas barn in i förväntade roller. Connell (2003) skriver hur indelningen av pojkar och flickor sker direkt efter födseln, pojkarna tilldelas typiskt mansstereotypa färger som blått, grönt och svart och flickor får typiska kvinnostereotypa färger som rosa och rött. Med detta menar Connell att vi redan där har delat in barnen i olika könsordningar, men samtidigt trycker hon på att det inte finns några större skillnader mellan flickor och pojkar, hon påpekar att forskning visar att de skillnader som finns mellan pojkar och flickor är så små förutom de skillnader som finns rent kroppsligt, så att det inte är avgörande för att visa på någon större skillnad alls mellan könen. Connell talar även om att det sociala sammanhang som barnen eller individen vistas i har större påverkan på hur barnen blir som vuxna individer.

Hellman (2008) beskriver i sin studie hur pojkar och flickor har förväntningar på sig att agera och vara på ett visst sätt. Hon beskriver två olika önskvärda sätt att vara på. Man uttalade för barnen hur man skulle vara stor pojke eller en stor flicka. Ofta handlade det här om hur exempelvis en pojke klagade på någonting och fick till svar av pedagogen att inte agera som en bebis. Bebis i detta fall är något förminskande och inte alls något man vill bli kallad i förskolan. Istället var det eftersträvarvärt att vara stor pojke eller stor flicka vilket beskrivs som två motsatser i studie. Eidevald (2010) visar i sin studie att lärare omedvetet uppmärksammar pojkar mer än flickor, pojkarna får mer uppmärksamhet i form av hjälp och tillsägelser. Detta kan ju ses som negativt men enligt Eidevald så bidrar detta även till att flickorna hamnar mer i skymundan.

4.2.4 Fritidshemmet är outforskad terräng

Mycket forskning på ämnet har gjorts mot förskola och skola men fritidshemmet har lämnats i stort sett oberört. Fritidshemmet är inkluderat som en del av skolan och omfattas av såväl läroplan, skollag och allmänna råd. Samtliga innehåller dessa skrivelser om vikten av arbete med jämställdhet. Dessa dokument belyser hur vuxnas sätt att bemöta eleverna är en del av formningen av elevernas bild av vad som är manligt och kvinnligt (Wernersson, 2012).

Eleverna kan även behöva lära sig hur de ska bemöta all den information som de får om hur de ska vara som individer, som män och kvinnor. Fast det kan även vara så att de behöver få de verktyg som behövs för att kunna vara kritiska mot denna information.

Hedlin (2010) menar att det aldrig är fel att vara normkritisk, utan säger att det är en nödvändig kunskap att ha för att inte bara ta till sig det som andra säger är sant om ens kön och hur denna agerar utifrån detta. Hon beskriver hur pojkar och flickor behöver prova hur de olika normerna förbjuder respektive tillåter oss att agera utifrån vårt kön.

5 Teoretiskt perspektiv och centrala begrepp

I vår uppsats använder vi oss av ett genusperspektiv och centrala begrepp som handlar om genus och jämställdhet.

5.1 Genusperspektiv

Genusteorin beskrivs som en teori där många olika faktorer har en påverkan på vad som är manligt respektive kvinnligt. Samhällets struktur, politik, populärkultur är några av de faktorer som påverkar och skapar det som kallas genusordning, som har blivit en grund för den moderna genusteorin (Connell, 2003). Vissa sätt att vara man respektive kvinna på är mer eller mindre accepterat i samhället. Vem som hamnar högt upp i hierarkin beror på vilka normer som är rådande i samhället vid den tidpunkten i det samhället och kulturen, att vara i den ledande positionen kallas för hegemonisk maskulinitet. Connell beskriver flera olika typer av maskulinitet såsom delaktig maskulinitet som är kännetecknas genom sitt passiva eller aktiva stödande för den hegemoniska maskuliniteten. Den underordnade maskuliniteten kan exemplifieras som någonting som kan vara något den hegemoniska maskulina använder för att höja sin status och en sådan egenskap kan vara homosexualitet. Den marginaliserade maskuliniteten är en annan form som tillskrivs egenskaper som är utanför genusordningen och skapas av andra maktordningar såsom etnicitet (Connell, 2008). Genus är alltså inte någonting som enbart handlar om män och kvinnor utan är även olika typer av maskulinitet som interagerar med varandra.

Skolan framställs som en arena där genusordningen utspelar sig tydligt enligt Connell (2003). Pojkar visar en tydlig makt position över flickorna både i lekar och hur mycket utrymme som barnen har att leka på. Pojkar tar mer plats på skolgården och styr där av mer av vad som sker på skolgården. Detta visar på att redan när barn är små börjar dem att utmana eller anpassa sig till den rådande genusnormen, där mannen är den styrande och kvinnor får rätta sig efter den normen eller hamna utanför.

Genusbegreppet lanserades i Sverige 1988 av Yvonne Hirdman och begreppet var från en början okomplicerat och ansågs inte kunna ifrågasättas utan vara något givet. Utifrån denna

biologiska syn framställs kvinnor som underordnade. Under senare år har forskningen visat att genus är en social konstruktion där genus inte längre är förankrat endast i det biologiska könet. Genom att se på genus på detta vis har forskare kunnat visa att kvinnors underordning inte är bestående utan en position som förändras.

“Genus är ett begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning som används för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön.” (Mann & Hirdman, 2015).

Genus är ett begrepp som används mer och mer i vardagen, men definitionen av vad genus innebär är en komplex fråga som har tolkats och ändrats genom tiderna. Ett stort fokus har legat på de biologiska skillnaderna. Detta har en del med genusdiskussionen att göra men Connell (2003) anser inte att detta är det som genus handlar om helt och hållet. En vanlig uppfattning om genus är att det speglar de naturliga skillnader som man ser mellan kvinnor och mäns fysiska attribut, detta är inte helt fel men det uppstår en konflikt då det kroppsliga blandas ihop med de kulturella menar Connell (2003).

Connell (2003) beskriver även hur det biologiska framställandet av pojkar och flickor samt de skillnader som sägs finnas, inte finns när barn är små utan att dessa framträder först när barnen blir större och då framförallt påverkats av sin sociala omgivning. Sociala konstruktioner påverkar våra barn beroende på i vilken miljö de är i. Barn delas tidigt in i efter sitt kön, pojkar får blåa kläder medan flickor får rosa, färger som har tydliga kopplingar till kön och då framförallt typiskt manligt (blå) respektive kvinnligt (rosa) enligt normen och den sociala ordningen. Vad som framställs som typiskt manligt respektive kvinnligt är något som alla individer matas med tidigt och denna påverkan kommer från alla håll. Connell (2003) talar om genus som ett begrepp som delas in i två kategorier. *Maskulinium* och *Femininum*, alltså att dela in människor i manligt och kvinnligt, honor och hanar. Dessa kategorier beskrivs enligt en genusordning som förklarar ett sätt att se maktskillnaden mellan dessa två, där det maskulina egenskaper beskrivs som överlägsen det feminina och utnyttjar den makten.

Connell (2003) säger däremot att det inte är de biologiska skillnaderna som gör kön utan att fokus ligger just på de sociala relationerna som finns mellan oss och hur människor agerar inom dessa sociala konstruktioner, hur det finns ett tydligt samband mellan vårt kön och hur vi blir bemötta av andra individer i vår omgivning. Könet har en stor påverkan på hur vi bemöts och vilken status vi får i samhället. Hedlin (2010) menar att så länge som mannen är den rådande normen i samhället så kommer inte jämställdhet kunna uppnås.

Jämställdhetsombudsmannen (2015) definierar begreppet **jämställdhet** på följande vis. Jämställdhet är när kvinnor och män har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Det gäller till exempel:

- makt och inflytande
- ekonomiskt oberoende
- företagande, arbete, arbetsvillkor
- utbildning och utveckling
- ansvar för hem och barn
- frihet från könsrelaterat våld

Jämställdhet och jämlikhet är nära besläktade begrepp där jämställdhet fokuserar på jämlikhet mellan könen till skillnad mot jämlikhet som innebär ett större perspektiv med faktorer som

kön, ålder, etnicitet, funktionshinder eller sexuell läggning. I vår studie valde vi att lägga fokus på de delarna av begreppet som kan appliceras på barn i skolan. Relationen mellan jämställdhet och genus är inget som är givet men för ett effektivt jämställdhetsarbete behövs en gemensam syn på de strukturella förutsättningarna för kvinnor och män.

6 Metod

I detta avsnitt beskrivs vårt val av metod och urval av personer som deltar i studien samt hur vi har förhållit oss till de forskningsetiska principer som finns. I denna studie valde vi valt att använda oss av den kvalitativa insamlingsmetoden intervju. Vi valde att göra en intervjustudie för att få en inblick i hur pedagogerna på fritidshemmet resonerar kring jämställdhet på sina fritidshem och deras personliga tankar om ämnet. Detta resulterar i en kvalitativ studie.

6.1 Intervju

Vår studie kom att genomföras på tre olika skolor med 6 fritidspedagoger i Västsverige. Dessa fritidspedagoger valdes utifrån att de har en behörighet och en utbildning som fritidspedagoger. Detta för att få en likvärdig studie där alla har samma utbildning och akademiska bakgrund samt att de arbetar aktivt inom fritidshem. I studien fokuserades på att få information om och belysa hur fritidspedagogerna arbetar samt vad de har för resonemang kring sitt arbete med jämställdhet på fritidshemmet.

För detta ändamål valde vi att genomföra semistrukturerade intervjuer med endast ett elva huvudfrågor men där vi efter många av frågorna vidareutvecklade för att få ett djupare resonemang från pedagogerna. Denscombe (2000) beskriver semistrukturerad intervju som en metod för att nå utförliga och varierande svar där man går på djupet. I vår studie ville vi veta hur pedagogerna ser på sitt uppdrag att arbeta med jämställdhet. Vi ville även få en inblick i hur deras egna tankar gick om jämställdhet och hur de ser på detta ämne.

Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) beskriver intervjuer som en metod som är användbar då en studies syfte att få tillgång till den som intervjuas personliga åsikter och tankar. Intervjuer har även den fördel att det ger forskaren tillgång till en social miljö och kan få information om miljön samt de personer som ingår i den sociala miljön. Kvale & Brinkmann (2014) beskriver hur man i en intervju vill komma åt personens tankar och föreställningar och att det därför är viktigt att inte styra personens svar genom att frågorna som ställs är allt för styrande utan med öppna frågor ge den intervjuade chansen att ge sin egen syn på ämnet som frågorna handlar om.

Vidare beskriver Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) intervjuer som en känslig metod att använda just för att den går in på en individs personliga tankar och åsikter inom ett valt ämne. Den som gör intervjun får tillgång till personlig information som måste hanteras med stor respekt för att säkra kvalitén på studien. Kvale & Brinkmann (2014) tar även de upp denna känsliga aspekt på att genomföra intervjuer. De menar att eftersom den som genomför intervjun vill komma åt så mycket information som möjligt, men med risk att kränka den som intervjuas, behöver därför vara väldigt respektfull för den personliga integriteten. Fast i denna respekt finns även en risk att bara få en liten del av den information som forskaren vill komma åt för sin studies resultat. Just med tanke på detta så var vi noga med att ge ut tydlig information om de etiska riktlinjer som vi har valt att följa enligt Vetenskapliga rådet (2002) för att skapa en trygghet hos de som blir intervjuade.

6.2 Genomförande av intervju

Alla de personer som skulle delta i intervjuerna kontaktades genom telefonsamtal för att boka in tider som skulle passa för oss att komma på besök. Anledningen till att de kontaktades genom telefonsamtal var att det på så sätt blir mer personligt. Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) tar upp att det kan vara till fördel att de som ska intervjuas känner en personlig kontakt då detta kan få personerna att slappna av och bli trygga. Av samma anledning bokades mötena på pedagogernas egna skolor så de skulle vara på sina hemmaplaner och för att bidra till ytterligare trygghet. Alla deltagarna fick senare ett dokument via e-post med de etiska riktlinjer som är skrivna av Vetenskapsrådet (2002) för att de skulle ha vetskap om sina rättigheter och hur deras information kommer att behandlas men även hur deras identiteter skyddas.

Alla intervjuerna varade mellan 25- 40 minuter. Alla blev tillfrågade om det gick bra att vi spelade in samtalen vilket ingen hade invändningar emot. Pedagogerna valde själva lokalen vari intervjun skulle ske vilket i alla fall utan ett blev inne i fritidshemmets lokaler. Alla intervjuerna gick planenligt och ingen stress upplevdes fanns vilket ledde fram till att vi fick tillgång till många personliga tankar och utförliga svar som bidrog till ett bredare perspektiv i vårt resultat.

6.3 Urval

I vår studie fokuserade vi på hur personalen på fritidshemmen arbetar med jämställdhet på sitt fritidshem. Därför valde vi att intervjua fritidspedagoger på olika fritidshem för att få en inblick i hur dessa arbetar med just jämställdhet. Skolorna finns placerade inom ett geografiskt relativt litet område men tillhör ändå olika kommuner. Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) skriver hur det är viktigt att man i sitt urval av personer att intervjua är väldigt noga med sina val och därför görs detta val i två steg. Först valdes organisationer ut som passade in på det som skulle studeras och när detta var gjort var det viktigt att få organisationen med sig så att man får tillgång till fältet.

Nästa steg blev att hitta personer inom organisationen att intervjua. Här var det att föredra att forskaren själv skulle få göra slumpmässiga val av vilka som skulle intervjuas för att det inte ska vinklas av organisationen vem som kom att intervjuas och då även kunna påverka vad som sades i intervjuerna och påverka trovärdigheten av studien. Valet av pedagoger som deltog i studien kunde påverkas beroende på vilka arbetsuppgifter som personerna hade inom organisationerna därför var det viktigt att vara väl påläst om det ämne som ska diskuteras för att få den information som forskaren ville ha.

Antalet personer som valdes ut för att intervjuas blev 6 stycken med anledning av att det var ett lagom antal personer att hinna med att intervjua samt analysera med den tid vi hade på oss och för att öka säkerheten på det resultat som vi skulle få fram. Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) skriver att det behövs ett visst antal personer som ingår i studier med intervjuer för att kunna få en trovärdig studie. Det är viktigt med en hög säkerhet på studien och för att kunna göra en bra analys. Med för få deltagare blir det svårt att inte få med deltagarnas personliga åsikter i studien vilket påverkar resultatet. Ju fler deltagare dess bättre blir tillförlitligheten av resultatet. Samtidigt, om gruppen personer som ska intervjuas är för stor kan det bli en upprepning av svaren som ges av deltagarna, då har en mättnad uppnåtts och det är ingen idé

att fortsätta intervju. Kvale & Brinkmann (2014) menar att antalet personer som ska intervjuas varierar beroende på vilket område som ska forskas om och att detta påverkar för att kunna säkerställa studiens trovärdighet och att det man undersöker ska kunna besvaras. På samma gång beskriver de hur det är så att med för många intervjuer kan man tappa fokus och att kraften borde ha lagts på förberedelser och analyserna av de svar som samlats in.

6.4 Intervjuguide

Vid genomförandet av studien har vi utgått från en intervjuguide som stöd i vårt arbete med att samla in information (bilaga 1). Kvale & Brinkmann (2014) beskriver en intervjuguide som ett sätt att strukturera det som ska tas upp under en intervju och kan innehålla mer eller mindre allt det som ska tas upp. Guiden kan även vara strukturerad utifrån ett specifikt sätt för att frågorna ska komma i en speciell ordning eller så går forskaren på sin egen känsla och ställer frågor efter vart samtalet tar vägen samt vilka svar som ges av den som intervjuas. Vissa svar kan vara mer intressanta och värda att följa upp mer noggrant än andra svar som man då kan släppa.

6.5 Analysmetod

När man gör en kvalitativ analys av intervjuer så beskriver Rennstam & Wästerfors (2011) tre viktiga steg för att få ett resultat som går att argumentera för. Sortera, reducera och argumentera är de tre punkterna som de beskriver och genom att genomföra de två första stegen får man bättre förutsättningar för att argumentera för sitt material.

6.5.1 Tillvägagångssätt analys

Underlaget som samlades in vid intervjuerna transkriberades ordagrant. Efter transkriberingen sorterades materialet utefter hur de svarar på studiens frågeställningar. De svar behandlar frågeställning 1 markerades i blå färg och de som svarade på frågeställning två markerades med röd färg. Detta för att enkelt kunna överskåda vad som var väsentligt av materialet. Genom att sortera sina data skapar man en bra grund för sin analys (Rennstam & Wästerfors, 2011). Materialet reducerades sedan och allt som inte hade relevans för studien togs bort. Samtliga intervjuer lästes flera gånger för att vi inte skulle missa någonting viktigt.

I det reducerade materialet var det lätt att se likheter och skillnader i pedagogernas utsagor och på så vis kunde vi analysera detta. I vårt resultat redovisas frågeställningarna som rubriker och under detta redovisas och analyseras pedagogernas svar.

6.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Kvale och Brinkmann (2014) beskriver hur en studies tillförlitlighet beskrivs utifrån de metoder som används och vilket syfte studien har. I en intervjustudie av detta slag är det viktigt att ha väl förberedda frågor och följdfrågor utifrån olika svar man kan tänkas få. Detta för att så tillförlitliga data som möjligt. Reliabiliteten i denna studie stärks utifrån att vi använt oss av en intervjuguide. Utöver intervjuguiden ställdes relevanta följdfrågor för att täcka områden som utelämnats i pedagogernas svar.

Att studien är valid innebär att den är giltig. Genom att vi kopplade våra frågor i intervjuguiden med ett tydligt fokus mot syfte och frågeställningar gavs studien en tydlig linje där syfte och frågeställningar satte ramarna för intervjuerna (Kvale & Brinkmann, 2014). Syftet var att utifrån ett genusperspektiv undersöka några pedagogers arbete med jämställdhet på fritidshem. Vi intervjuade sex utbildade fritidspedagoger som samtliga arbetar inom tre olika fritidshemsverksamheter. Gemensamt för alla fritidshem är att de har samma styrdokument som behandlar jämställdhet. Studiens validitet stärks då samtliga pedagoger är satta att arbeta under samma mål och riktlinjer gällande jämställdhet på fritidshemmet.

Kvale och Brinkmann (2014) beskriver även att om en studie har för få deltagare utifrån syftet kan generaliserbarheten påverkas negativt. Det är viktigt genom att ha en bredd av empiri stärks generaliserbarheten. Studien syftar till att belysa pedagogernas egna tal om arbetet med jämställdhet och är därför en belysande studie utan anspråk på att utveckla. Resultaten som studien ger visar inte en generell bild över hur det ser ut överallt i landet då den är gjord inom ett begränsat geografiskt område. Studiens resultat blir ett försök att lyfta ett relativt outforskat område på fritidshem.

6.7 Metoddiskussion

De personer som kom att delta i studien valdes ut genom att några pedagoger på de olika skolorna kontaktades av oss personligen och där vi ställde en förfrågan till kollegorna om det fanns några som kunde tänka sig att delta i studien. Valet av skolor som skulle besökas gjordes utifrån de förutsättningar att det fanns kontakter på skolorna som kunde ge oss tillgång till fältet. Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) beskriver hur man behöver en dörroppnare för att få tillgång till fältet, någon som kan sätta forskaren i kontakt med personer inom fältet och som kan delta i studien. Det var av rent praktiska skäl vi använde oss av kända skolor för att snabbt få tillgång till fritidspedagoger då det fanns en viss tidspress som begränsade möjligheterna till både vilka skolor som kunde besökas och hur många som skulle hinnas med.

Studien hade kunnat genomföras med hjälp av fokusgruppsintervjuer då dessa hade gett en diskussion mellan flera pedagoger om jämställdhet. På så vis hade vi även hunnit med att få ett bredare resultat då fler personer hade kunnat delta och ge en bredare empiri (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2011). Nackdelen med att använda fokusgruppsintervju som metod hade i vår studie kunnat innebära att pedagogerna påverkar varandra när de talar om frågorna. Studien hade dessutom då behandlat pedagogernas tal om fenomenet och inte den enskilda pedagogens uppfattning och arbete med det.

En problematik som finns och som vi får ta hänsyn till är om de personer som vi valde att intervjua talade sanning eller enbart sa det som de tror vi ville höra. En åtgärd som skulle kunna gjorts hade varit att låta deltagarna läsa igenom vår transkribering för att få komma med tankar och utveckla sina svar, detta blev inte möjligt på grund av tidsbrist. Vi väljer ändå att presentera vårt resultat av studien med denna risk i åtanke. I en intervjustudie som denna finns det alltid en risk att de intervjuade fabricerar svar efter vad de tror förväntas av dem. Denna risk känner vi också till och har försökt minimera i utvecklingen av våra forskningsfrågor.

Semistrukturerade intervjuer lämnar utrymme för tolkningar hos den intervjuade och ger ingen bild av sanningen utan endast den intervjuades bild av det som hen intervjuas om.

För att ingen information under intervjuerna skulle gå till spillo så spelades dem in och transkriberades senare ordagrant. Att spela in och att sen transkribera materialet beskriver Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) som en metod som ger en säker tillgång till material där den som gör intervjun kan på ett säkrare sätt få med mycket information från en intervju utan risken att missa viktig information som när det skrivs ner för hand. Under själva transkriberingen ses inspelning som en bra metod då det går att lyssna och pausa, för att inte missa viktiga delar av svaren. Detta är viktigt för att studien ska bli så noggrann som möjligt. En risk som finns med inspelning är att det är den som sen ska transkribera lyssnar och tolkar de svar som har getts vilket alltid blir en risk då svaren kan fel tolkas eller om forskaren inte är helt objektiv och lägger ner egna värderingar i studien för att denna ser en svaghet inom ett ämne (Allwood & Erikson, 2012).

6.8 Forskningsetiska riktlinjer

I vår studie utgår vi ifrån de forskningsetiska principer som tagits fram av (Vetenskapsrådet, 2002). De som kom att delta i vår studie har fått grundlig information om villkoren för studien samt sina rättigheter. De som intervjuades informerades via ett mejl med ett dokument (bilaga 2) som behandlar informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Deltagarna i vår studie informerades om studiens syfte utifrån informationskravet, där man informerar om de grundläggande villkoren för studien. Dokumentet behandlar även rätten att helt avstå eller att när som helst dra sig ur utan krav på motivering. Deltagaren har även rätt att efter genomförd studie meddela att resultat som denne har bidragit med inte får användas. Här hänvisas till samtyckeskravet. Kvale & Brinkmann (2014) beskriver detta som ett sätt att den som ska intervjuas får möjligheten att fatta sitt egna beslut om denna ska delta eller inte och därför måste informeras om studiens syfte och hur informationen kommer att hanteras.

Vidare informerades om att vår insamlade data endast skulle komma att användas inom ramarna för denna studie och att namn på både pedagoger och skolor skulle göras anonyma med stöd från nyttjandekravet och konfidentialitetskravet. Konfidentialitet är enligt Kvale & Brinkmann (2014) en viktig del av en intervju. det är viktigt att den som intervjuas får information om hur den information som de väljer att dela med forskarna kommer att skyddas och inte gå att spåra till dem som har lämnat den, då detta kan vara känsligt. Personerna som deltar har därför också rätten att få veta hur och vilka det slutgiltiga arbetet kommer att finnas tillgängligt för. Detta beskriver även Kvale & Bringemann som ett problem, då en av delarna av en forskningsstudie är att det ska gå att kontrollera av andra och att de ska kunna göra samma studie.

Vid intervjuerna användes inspelningsutrustning för att senare kunna transkribera och återspegla intervjun. När studien är klar raderas ljudupptagningarna. Innan intervjun så frågades det även om det gick bra att intervjun spelades in, för att få personernas godkännande. Även här med utgångspunkt från samtyckeskravet och konfidentialitetskravet. Kvale & Brinkmann (2014) skriver att inspelning av intervjuer är en bra teknik för att få med så mycket som möjligt från intervjun och dess detaljer som annars kan falla bort, men det är en tidskrävande teknik att sen transkribera och plocka ut den information som är av vikt för studien.

Alla deltagarna blev även muntligt informerade om de krav som ställs på forskaren i en studie som denna och det genomfördes en tydlig genomgång av det dokument som de hade fått tidigare gjordes. Detta för att vara helt säkra på att de förstod vilka rättigheter de har och vilka krav samt riktlinjer som fanns för oss som gjorde studien när det kom till att behandla deras svar och den information som de väljer att ger ut.

I vår studie beslutade vi oss för att inte skriva ut några pedagoger eller de skolor vi besökte med fiktiva namn. Detta för att pedagogernas svar visade sig vara så lika att vi inte anser att detta var av betydelse. Detta ser vi som ytterligare ett sätt att värna om att pedagogernas identiteter skyddas och inte går att ta reda på.

7 Resultat och analys

Det här är en studie där vi ville belysa några olika fritidspedagogers tal om arbetet med jämställdhet på fritidshemmet.

I den här delen kommer vi att presentera de resultat som vår studie har genererat. Vi kommer att göra det utifrån syftet och de frågeställningar vi har i studien. Resultatet har lagts upp utefter frågeställningarna. Frågeställningarna används som rubriker i denna del och dessa följs av de utvalda fritidspedagogernas resonemang kring just den aktuella frågeställningen.

7.1 Vad innebär jämställdhet för de intervjuade pedagogerna?

För att kunna få en överblick över arbetet med jämställdhet var det viktigt att få en uppfattning om vad jämställdhet innebär för de intervjuade pedagogerna. Till att börja med så framkom det i studien att fritidspedagogerna hade en samstämmig definition av vad jämställdhet innebär för dem. De talar alla om hur jämställdhet för dem innebär att ge alla samma förutsättningar. Här talar de om samma förutsättningar inom flera olika områden. En av pedagogerna beskriver hur man arbetar aktivt för att se alla barn och på så vis ge alla barn samma förutsättningar. Alla pedagoger talar om samma sak och beskriver liknande scenarier men där man talar om jämställdhet ur ett större perspektiv och lägger in fler aspekter såsom individnivå, etnisk bakgrund och sexuell läggning. Det som beskrivs är mer begreppet jämlikhet mellan individer än jämställdhet mellan könen även om begreppen är besläktade och överlappar.

7.1.1 Fri vilja

Pedagogerna beskriver vikten av att eleven ska få göra det som den själv vill samt att få säga vad man vill. Alla pedagogerna börjar sitt resonemang inom jämställdhet för att sedan falla över i att tala mer om en generell jämlikhet mellan individer snarare än jämställdhet mellan könen.

Vi försöker se varje individ vare sig det är pojke eller flicka.

5 av de 6 pedagogerna har berättade om detta fokus och de beskriver hur man på just sitt fritidshem arbetar för att se alla elever snarare än att se kön som en faktor. Berättelserna varierar från individnivå till att handla om skillnad mellan könen och de viktigaste delarna i jämställdhet framställs av pedagogerna som att alla ska ges samma förutsättningar och man talar även om en lik fördelning av pojkar och flickor i grupperna. Pedagogernas beskrivning av jämställdhet överensstämmer väl med delar av den definition som gjorts av jämställdhetsombudsmannen. JämO tar i sin definition upp just utbildning och utveckling som en av punkterna där pojkar och flickor ska ges lika förutsättningar att tillförskaffa sig kunskaper ligger i fokus. Pedagogernas tal om vad jämställdhet berör även en annan punkt som JämO tar upp. JämO beskriver faktorerna makt och inflytande och att pojkar och flickor ska ha lika mycket att säga till om (Jämställdhetsombudsmannen, 2015). Pedagogernas tal om just hur man ska se alla individer behöver inte nödvändigtvis innebära att makten fördelas jämnt mellan könen.

7.2 Hur arbetar pedagogerna med jämställdhet på fritidshemmen?

Alla de intervjuade pedagogerna beskriver en vilja att deras elever ska behandlas lika oberoende om de är pojkar eller flickor. Likabehandling är en gemensam utgångspunkt för pedagogerna som de ser är en viktig del i arbetet med sina elever för att de ska uppnå ett jämställt fritidshem, att alla deras elever ska få samma förutsättningar oberoende vilket kön de har. Eidevald (2010) säger att vuxna utan att tänka på det eller att ha det som avsikt ger elever olika mycket uppmärksamhet, vilket vi inte tänker på utan bara gör och att detta automatiskt skapar en icke jämställd miljö.

Man försöker ge alla samma förutsättningar i stort sett.

Det beskrivs en tanke om att arbetet med jämställdhet har kopplingar till elevernas aktiviteter och vilka som deltar i aktiviteterna. Pedagogerna har en vilja att alla ska kunna få möjligheterna att kunna delta i aktiviteter, både planerade av pedagogerna och i den fria leken. Fast vissa aktiviteter av den fysiska sorten ofta tillskrivs killar och att pedagogerna då får tvinga sig att delta för att de anser att det är bra för framförallt pojkarna att de är med.

Alla får lika tillgång till alla aktiviteter och allt material, för man vill att alla ska känna att de får vara med. Vi har en typ talang-grej där vi faktiskt fått både pojkar och flickor att delta. Enda kravet är att man måste anmäla sig och öva.

Så här beskrev en av pedagogerna en aktivitet som skulle passa både flickor och pojkar för att alla skulle kunna delta och på så sätt även behandlas lika. Man kan se ett fokus på att se alla barnen i gruppen, pedagogerna känner att det är viktigt att de som vuxna hinner se alla barn. Därför framkommer även en vilja att kunna lägga fokus på de barn som inte syns eller hamnar i skymundan från de elever som tar mer plats i grupperna. I detta arbete med att få alla elever att komma till tals och synas kommer en tanke fram om att dela eleverna i olika grupper, några delar efter hur aktiva och hur mycket plats vissa tar i gruppsammanhang och placerar eleverna då efter hur mycket plats de tar för att de som inte tar så mycket plats ska få komma fram.

Man försöker göra en grupp med barn där de som tar för sig får vara tillsammans och de som inte tar för sig får vara tillsammans och komma fram. Sen finns det vissa kombinationer av barn som inte så kan de andra blomma ut.

Ett sätt att skapa sådana grupper är genom att göra specifika pojk och flick-grupper för att ge framförallt flickorna mer plats. Detta görs som en metod för att flickorna ska få komma fram och utöva sina aktiviteter, då ofta fysiska aktiviteter i idrottssammanhang där pojkarna pressar undan flickorna. Att dela grupperna i olika kombinationer framkommer alltså som en metod för att få de elever som inte annars tar plats att få synas, ibland för dem som är blyga, men även för att flickor och pojkar ska få utöva aktiviteter på ett sätt som tillfredsställer deras behov, då pojkarna beskrivs som hårdare och tuffare i sitt fysiska utövande av sporter vilket inte alltid passar flickorna så då får de möjligheten att utöva samma sport på sina egna villkor. Thornberg (2013) beskriver hur lärmiljömål som är väldigt viktiga för elevernas utveckling. Ett av dessa mål är det stimulerade målet som syftar till att alla elever ska få möjligheten att känna glädje, lust och kunna engagera sig i de aktiviteter som eleverna själva känner att de

vill vara aktiva i. Enligt Connell (2003) ställer den rådande normen i samhället olika krav och förväntningar på kön och hur detta påverkar oss som individer, påverkar detta vilka aktiviteter vi väljer att delta i och vilka det är accepterat att vi deltar i. Därför behöver skolan stödja elevernas utveckling för att de ska hitta sig själva, oberoende av kön. Utifrån detta behöver alla elevers behov av olika aktiviteter tillgodoses med pedagogernas hjälp för att ge eleverna den bästa möjligheten för den egna utvecklingen. Detta är även ett av målen utifrån Skolverket (2011) som säger att alla elever ska få möjligheten till att utvecklas och skapa sin egen identitet.

7.2.1 Viss könskvotering

Det finns en allmän strävan hos pedagogerna att skapa blandade grupper där flickor utforskar de aktiviteterna som pojkarna frekvent utövar och pojkar får utforska de aktiviteter som flickorna ägnar sig åt. Här kan man tydligt se hur pedagogerna reflekterat över vad som anses vara en pojkaktivitet och vad som anses vara en flickaktivitet. Om man placerar dessa aktiviteter som direkta motpoler så kan man tala om att fotboll ses som en pol och pyssel är motpolen. Strategierna pedagogerna talar om innebär dels att man arbetar för att flickorna ska ta plats på fotbollsplanen. Ett sätt som detta skedde på var att klassen delades på så vis att ibland går endast tjejerna till idrottssalen just för att tjejerna skulle kunna få ta plats.

Vid samling så kan det vara så att det är stökigt och då blir det ofta så att man tar pojkarna först och ägnar dem uppmärksamheten och då är det klart att flickorna som är tysta och så får ju inte den uppmärksamhet de ska ha.

Så säger en av lärarna när vi talar om situationer som kan uppstå vid samlingarna. Tallberg Broman, (2002) skriver i sin text hur flickor ofta får stå tillbaka då de inte uppmärksammas på samma sätt som pojkar gör då dessa gör sig mer hörda än flickorna. Flickorna tilldelas därför ofta rollen som lugnande faktor för att lugna pojkarna, som att läraren exempelvis placerar en pojke med de lugna flickorna. Detta skulle kunna vara en anledning till att dela på grupper just för att ge flickorna mer utrymme i sin omgivning för den egna utvecklingen. Genom att dela gruppen vid vissa tillfällen kan man skapa ett klimat som låter flickorna ta mer plats.

Berg (2006) beskriver att det ofta används av lärare som metod att dela barngrupperna i pojk- och flick-grupper för att se till de enskilda behov som finns och för att arbeta med de olika utvecklingsområden som finns för varje enskild grupp, som att t.ex. få pojkarna att bli mer omhändertagande och flickorna att våga ta mer plats. En annan strategi som användes då klassen var blandad var att öka intresset bland tjejerna genom att ge dem styrande roller så som domare och lagkaptener. Med pojkarna arbetade uttrycktes att det arbetades på samma sätt. Det fanns en föreställning om att pojkarna var mer fysiska och hade svårare att komma till ro och utföra lugna aktiviteter såsom pyssel.

Eidevald (2010) har i sina studier synliggjort ett tydligt mönster som visar att vi behandlar pojkar på ett sätt och flickor på ett annat, pojkarna får mer uppmärksamhet än flickorna. Pojkarna får fler tillsägelser men även mer hjälp än flickorna. Han beskriver en gemensam syn bland lärare att vi gör lika på våra elever men att detta egentligen skiljer sig, läraren ger omedvetet mer uppmärksamhet till pojkarna, även fast uppmärksamheten ibland är negativ så får ändå pojkarna mer och tillåts på ett sätt att ha ett utåtagerande beteende för att dessa just är pojkar. För det är allmänt uppfattat att pojkar är stökigare bland pedagogerna.

7.2.2 Aktiviteten som verktyg

Av alla de strategier som beskrivs för att arbeta med jämställdhet återkommer pedagogerna till att just hur man erbjuder aktiviteter är viktigt. De beskriver typiskt pojkiga aktiviteter som fotboll, bordtennis och bollaktiviteter i allmänhet. När de talar om typiska aktiviteter för flickor så nämns dockor, pyssel och lugna rollekar. I arbetet med jämställdhet talas det om hur pedagogerna vill anpassa dessa aktiviteter så att de ska få tjejerna att vilja delta i bollaktiviteterna och pojkarna att vilja pyssla.

Jag tänker på att när man kopierar upp sådana där färgläggningsskildrer och jag tar fram de där fruktflckorna eller vad de heter så försöker jag nog hitta lite Spiderman eller nått annat också för att locka båda könen.

Enligt pedagogerna försöker de anpassa aktiviteterna så att de ska locka båda könen. Citatet beskriver dock ett väldigt stereotypt sätt då man anpassar motivet av färgläggningsskildrer med någonting som man har en föreställning om att pojkar gillar. Detta är ett sätt att göra pojkarna mer delaktiga i denna aktivitet och på så vis interagera på samma arena som flickorna. Genom detta tillvägagångssätt då pojkarna bemöts med pojkmallar och flickorna med flickmallar så etableras förutsättningarna som begränsar flickor och pojkars möjligheter eftersom de då bemöts på olika sätt. Eidevald (2009) menar även att detta är något som de kan genom att de styrs på ett ibland omedvetet sätt utifrån de föreställningar pedagogen har av vad pojkar vill ha och vad flickor vill ha.

Skillnaderna mellan pojkar och flickor utifrån vad de vill ha samt hur de behandlas skiljer sig på ett sätt som lärare inte tänker på. Eidevald beskriver hur pedagogerna omedvetet upprätthåller stereotypiska könsroller som påverkar eleverna i deras syn på vad som anses vara typiskt manligt respektive kvinnligt. Teknik tillskrivs ofta pojkar och detta talar Eidevald om som en form av dolda budskap som får pojkarna att i framtiden välja mer tekniska yrken. Genom leksaker, aktiviteter och andra pedagogiska medel tillskrivs eleverna olika roller som pedagogerna inte är medvetna om vilket i framtiden påverkar elevernas syn på vilka yrken och aktiviteter som passar beroende på individens kön (Eidevald, 2009). Även Connell (2003) beskriver vilken viktig arena skolan är för skapandet och utmanandet av könsnormer. Hon beskriver hur det inom skolans verksamhet pågår ett ständigt utvecklande och testande av eleverna redan i tidig ålder för att hitta sin tillhörighet. Eleverna får omedvetet från sina lärare och varandra intryck och kunskaper om normer som beskriver hur du ska vara som man och kvinna vilket i framtiden påverkar hur de kommer agera utifrån sitt kön.

Två av pedagogerna talar om projekt som låg i startgroparna där de kommer att arbeta med Yoga. Huvudsyftet med projektet har inte varit att skapa en jämställd miljö på fritidshemmet men när vi pratar om det så kan de tänka sig att detta är ett bra fokus. De talar om Yoga som en aktivitet som neutraliserar och som tar ner en till en sinnesstämning där kön likställs och de går in i sig själva. En talar även om massage som verktyg och berättar hur de använder massage för att få en lugn sinnesstämning och en intimare och närmre känsla i gruppen som annars kan vara ganska burdus.

Samma pedagog talar om hur de arbetar med EQ-övningar. EQ kan beskrivas som övningar i emotionell och social kompetens. De använder EQ-arbete som ett verktyg för att förstå känslor och på så vis även förstå skolans värdegrund.

Vi pratar mycket om EQ och emotionellt man har massage och så... att man ska vara rädd och värna om varandra för ibland är det hårt o så... ibland kan de vara att de är elaka och så bråkar man med varandra och då kan man uppmuntra varandra att man ska massera varandra och vara kompisar.

Lilla aktuellt är ett verktyg som tas upp som hjälpmedel i jämställdhetsarbetet. En pedagog talar om hur de på just deras skola tittar på lilla aktuellt för att lära sig om världen och förstår hur det ser ut i andra länder när det kommer till exempelvis jämställdhet. Efter avsnitten diskuteras också varför det ser ut som det gör i andra kulturer och andra länder. Pedagoggen beskriver att diskussionen runt omkring det de sett är minst lika viktig som att se programmet.

En av pedagogerna beskriver hur hemkunskap används i jämställdhetsarbetet och hur de brukar välja lika många av vardera kön att delta. De talar om hur eleverna får här lära sig bjuda in, bordplacering, duka, laga mat och baka. Utöver det är samarbete är en stor del i detta och lär man sig samarbeta och förstå varandra kan man jämföra ut skillnaderna i vad som förväntas av de olika könen. Thornberg (2013) skriver att i ett positivt skolklimat som speglar omtänksamma och positiva relationer mellan elever och mellan elever och lärare, kan få eleverna att trivas och utvecklas bättre både i sina prestationer och socialt. Genom att skapa positiva relationer eleverna emellan kan fritidshemmen vinna mycket och få ett bättre klimat inom verksamheten samt öka elevernas förståelse för varandra.

När vi i intervjuerna talade om hur de arbetade med aktiviteterna för att de skulle främja jämställdhet beskrev pedagogerna vikten av att anpassa aktiviteterna så att de skulle locka båda könen. Som exempel nämndes fotboll och för att skapa en jämställd atmosfär runt denna aktivitet som pedagogerna underförstått tillskriver pojkarna så använder de kvotering. Som strategi för att flickorna ska få komma i kontakt med aktiviteten på ett djupare sätt anpassas gruppen så att flickorna får använda planen själva ibland.

Vi har det ju så i vår trea att de har idrott 2.5 gång i veckan och den halva gången går tjejerna och den andra halvan går killarna, det finns för och nackdelar med allt. Det är ju ett sätt att tjejerna ska komma fram men jag vill ändå tro att kvinnor och män, tjejer och killar behöver varandra.

Genom att anpassa gruppen så kände pedagogerna att flickorna kunde lyftas fram och ges mer utrymme att skapa sina identiteter. De sade dock att en totalt delad undervisning inte eftersträvades då de menar att pojkar och flickor behöver varandra. Med detta menade de att flickor och pojkars olika attribut kompletterar varandra. Berg (2006) skriver att det finns både fördelar och nackdelar med att sära på flickor och pojkar i undervisningen. Några av de fördelar hon beskriver belyser utvecklingen av olika egenskaper som är nödvändiga, att pojkar kan behöva bli mer omhändertagande och flickor våga ta mer plats. Hon talar även om hur detta kan få negativa konsekvenser då det medför en risk att detta förstärker på ett negativt sätt att flickor är svagare och att pojkar är tuffa.

Enligt Connell (2003) råder en hierarki mellan könen där det manliga är den ledande normen över den kvinnliga, vilket leder till att den manliga normen blir det som anses normalt. Med detta tar även den manliga mer plats och blir styrande. Hon beskriver även att detta är en norm som vi lärs in i tidig ålder vilket även leder till att pojkar tidigt utövar makt över flickorna. Detta skulle förklara det faktum att pojkar tar mer plats. Thornberg (2011) beskriver däremot att olika grupper kan lära genom att observera varandra, genom ett prosocialt beteende. Detta innebär att en individ lär sig nödvändiga egenskaper genom att observera en annan individ. Ett exempel som tas upp är att om en elev får beröm för ett beteende lär sig de observerande eleverna att detta är ett bra beteende, respektive lär denne sig att inte bete sig på ett visst sätt om en annan elev får negativ respons för sitt sätt att handla. Om flickorna då tillskrivs rollen som lugnande faktor för pojkarna och då tar bort detta beteende blir det ändå pojkarna ser vad andra pojkar gör och det samma om man gör samma sak med flickorna. Några av pedagogerna talade om hur de inte ansåg sig själva berömma och uppmuntra eleverna när de klev utanför det som förväntades av dem.

7.2.3 Inget direkt fokus på jämställdhet

Inte riktigt där vi lagt fokus för vi har väl inte riktigt det problemet i vår grupp.

Samtliga av pedagogerna vi intervjuat i studien medger att de inte har något direkt fokus på arbete med jämställdhet och de att det arbete som sker är av en indirekt karaktär. Tre av pedagogerna anser inte sig ha problem med jämställdhet i sina grupper och säger sig därför inte lägga så mycket energi på arbetet med det. I pedagogernas tal lyfter de fram ett förhållningssätt där individen ligger i fokus istället. En annan pedagog säger att det kanske kan anses som jämställdhet att man inte lägger fokus på det och att uppmärksamheten av problemet kan göra det större. Ofta så tänker man inte ens på att uppmuntra avvikande positiva beteenden heller enligt en av pedagogerna. Det talades om hur de ibland drog alla över en kam. Detta beskrevs som en form av bekvämlighet och beskrev hur de kände att tiden inte räckte för att gå in i varje situation. De har svårt att gå på djupet i arbetet med jämställdhet då de säger sig lida av hur skolan drar ner på pedagoger. De vill peka på att det är mycket som sker utanför deras synfält.

En av pedagogerna beskriver dessutom hur de genom att sysselsätta killarna får dem lugna och känner då att de kan hanteras. Är killarna aktiverade och lugna så är gruppen lugn och då har de ett bra klimat. Det talas om ett fokus på killarna för att hantera gruppen och detta innebär att flickorna hamnar i skymundan. Det talas även om hur de upplever sig gå i ett hamsterhjul och att arbetet inte skulle ha sett annorlunda ut om man fått mer tid avsatt för just arbete med jämställdhet. Eidevald (2010) beskriver hur personal inom skolan omedvetet ger pojkar mer uppmärksamhet genom att bemöta deras stökiga uppträdande genom tillsägelser och på så sätt ger de mer uppmärksamhet till pojkarna än flickorna. Detta skapar icke jämställdhet inom grupperna vilket sker utan pedagogernas medvetenhet. Det är mer en standardisering att pojkar är mer stökiga och därför behöver mer tillsägelser, på bekostnad av flickornas möjligheter till att få mer tid med de vuxna.

7.3 Hur utvärderar pedagogerna arbetet med jämställdhet?

Av de pedagoger som vi intervjuade i vår studie visade det sig att ingen gjorde någon direkt utvärdering av arbetet med jämställdhet. Detta berodde på olika anledningar som att de inte hade tid till det eller att de inte hade fokus på det arbetet i sin grupp för att det behovet inte ansågs finnas.

Nej det gör vi inte speciellt och det är ju en brist.

Två av pedagogerna beskrev en tidsbrist som anledningen till att de inte hinner utvärdera detta arbete medan några ansåg att det är ett arbete som pågick på ren automatik, det var ett ständigt pågående arbete som bara görs i vardagen och som de inte tänkte på. Jämställhetsarbetet ansågs i vissa fall vara ett arbete som de fokuserade på om det var så att behovet fanns i just den grupp de hade för tillfället men ingenting som gjordes regelbundet.

Tror man går i ett hamsterhjul och inte tänker på det.

Avsaknaden av utvärdering känner pedagogerna till och de ser detta som en brist. Att inte utvärdera jämställdheten på fritidshemmet är något de reflekterar över som någonting negativt. Flera av pedagogerna säger sig ha fått en riktig tankeställare i samband med det fokus denna studie har. De menar att de inte reflekterat över problemen tidigare. En pedagog beskriver det som att gå i ett hamsterhjul och bara gör utan att egentligen reflektera över vad som görs. På detta vis beskriver pedagogen att utvärderingen uteblir inom just detta område då det inte är någonting som finns ett aktivt arbete med. Pihlgren & Rohlin (2011) talar om hur det har framkommit att fritidshemmets verksamheter lätt fastnar i samma mönster och hur detta påverkar verksamheten negativt samt hur detta påverkar elevernas utveckling negativt. Med detta i åtanke är det viktigt fritidshemmen är aktiva och engagerar sig i sin verksamhet för att hitta vägar att förnya sig.

Utifrån genusperspektivet där det manliga beskrivs som den rådande normen i samhället och utifrån det som pedagogerna beskriver bekräftas den rådande normen genom att man inte ifrågasätter sitt arbete vilket omedvetet sker när en norm accepterats (Connell, 2003).

Björndal (2012) beskriver hur arbetet med utvärderingar är en viktig del i en lärares vardag. Att arbeta med observationer och utvärderingar är en viktig del av det arbete med att kartlägga samt utforma det individuella arbetet med elevernas utveckling för att kunna skapa en ultimata utbildning för alla våra elever i skolans värld. Björndal belyser även hur arbetet med utvärderingar av lärarens arbete med sina elever leder till att ge en inblick i hur arbetet fungerar och vad som kan utvecklas för den enskilda läraren. Genom att med eftertanke utvärdera sitt arbete kan läraren hitta nya sätt att arbeta och på sätt utveckla sig själv. Detta är även varför som Björndal trycker på det viktiga i att göra kontinuerliga utvärderingar av sin verksamhet.

7.4 Resultatsammanfattning

I pedagogernas tal om jämställdhet och dess innebörd framställdes en enhetlig bild. De talade om hur alla ska ha samma förutsättningar. Pedagogernas beskrivning av jämställdhet drog sig

mer mot på individnivå än mot skillnader mellan könen. Den fria viljan framställdes som en av de viktiga beståndsdelarna när de beskrev jämställdhet och att var och en skulle ha möjlighet att säga och göra vad man vill.

Just aktiviteter beskrivs som en viktig del i pedagogernas arbete med just jämställdhet, en vilja att alla ska kunna välja fritt och prova alla aktiviteter som erbjuds. Alla eleverna ska ha samma förutsättningar. Samtidigt tillskrivs vissa aktiviteter mer det ena könet än det andra, fysiska aktiviteter tillskrivs killar och flickor beskrivs som att de mer sysslar med pyssel och kreativa aktiviteter. En strategi för pedagogerna som beskrivs är att dela barngruppen i respektive tjej och pojk-grupper under vissa aktiviteter som gymnastik. Detta görs som ett sätt att utveckla de olika grupperna på sina respektive utvecklings områden, ge flickorna mer plats och killarna att få utlopp för sina behov. Samtidigt som pedagogerna delar sina grupper med syftet att framhäva gruppernas styrkor och egna utveckling vill pedagogerna samtidigt skapa en förståelse dem emellan för deras olika behov, de vill att eleverna ska ta hänsyn och lära sig att arbeta tillsammans. Att de ska uppskatta varandras olika intressen och lära i ett samspel genom gemensamma aktiviteter. Just arbetet med jämställdhet säger pedagogerna att de inte lägger fokus på. Några gör det inte för att deras nuvarande barngrupp inte har någon problematiken med ojämställdhet och därför inte arbetar aktivt med det, andra pedagoger förklarar det med att de går i sina rutiner och helt enkelt inte tänker på det.

De mest framstående resultaten av studien beskriver hur pedagogerna inte alls utvärderar arbete med jämställdhet på fritidshemmet. Flera av dem tror sig inte heller lägga mer fokus på det även om det skulle avsättas mer tid för det. De uttrycker samtidigt att de känner till avsaknaden av utvärdering och ser själva detta är en brist i sitt arbete. Det talas det om att det känns som att de går i ett hamsterhjul och agerar så som de är vana att göra och i och med detta inte reflekterar och utvärderar arbetet med jämställdhet.

8 Slutdiskussion

I den här studien var syftet att utifrån ett genusperspektiv undersöka några fritidspedagogers arbete med jämställdhet på fritidshem. Studien har behandlat pedagogernas tolkning av begreppet jämställdhet, pedagogernas arbete med jämställdhet på fritidshemmet samt deras beskrivningar av hur de utvärderar arbetet med jämställdhet.

Deltagarna i studien hade en enig bild av vad jämställdhet var för dem och de talar om att alla ska ges samma förutsättningar. När de beskrev begreppet kom de över till att tala mer generellt om jämlikhet mellan individer och lämnade på så vis jämställdhetsbegreppet. Hedlin (2010) belyste denna aspekt i sin studie där hon talade om att folk har en dålig uppfattning om vad jämställdhet innebär. Pedagogerna i studien är långt ifrån ensamma att ha svårt att definiera detta.

I läroplanen står att skolan ska främja jämställdhet mellan män och kvinnor och människors lika värde (Skolverket, 2011). I styrdokumentet finns dock inget skrivet om vad detta innebär i praktiken. Den bästa strategin för att arbeta med detta är helt upp till var och en av pedagogerna. De talar alla om hur svårt ämne jämställdhet är och att de anser att det är ett svårt område att arbeta med. I sin beskrivning av vad jämställdhet är beskriver de en viktig faktor i att alla ska ges samma förutsättningar. Men exakt vad samma förutsättningar innebär uttrycks inte. I enlighet med JämO beskrivs hur att ha samma förutsättningar berör flera olika områden. Makt och inflytande, ekonomiskt oberoende, arbetsvillkor, utbildning, ansvar för

hem och barn och frihet från könsrelaterat våld (Jämställdhetsombudsmannen, 2015). Detta är de punkter som finns i definitionen och de skulle kunna vara en hjälp i kommande styrdokument som ett stöd i arbetet med jämställdhet.

När pedagogerna talar om vad jämställdhet är betonar de att alla ska ha samma förutsättningar och lika villkor samt hur viktigt det är. Av vad som framkom i studien tycker de dock att det är antingen onödigt eller svårt att veta hur arbetet med detta ska gå till.

Connell (2003) beskriver hur pojkar och flickor tidigt delas in utifrån sitt kön. Pojkar tilldelas traktorer och bilar och flickor får dockor utifrån de föreställningar som råder om vad pojkar respektive flickor förväntas tycka om. Hon beskriver hur skolan är en viktig arena för var könsnormer utvecklas, vilket påverkar barnen redan tidigt och präglar deras uppväxt ständigt samt formar dem. Pedagogernas mer eller mindre passiva inställning till jämställdhetsarbete kan bidra till att mannen som norm inte utmanas. Skolan ses från samhället som en könsneutral arena där eleverna inte påverkas av lärarna utan har samma förutsättningar. Detta är helt fel och lärarnas inställning har stor betydelse då de är lika påverkade som samhället i övrigt (Hjalmarsson, 2012). Här måste pedagogerna börja se sin egen påverkan och förhålla sig till den.

I arbetet med jämställdhet framkom det att utformningen av aktiviteter var en viktig faktor tillsammans med utformningen av barngrupperna. Samtidigt beskriver pedagogerna en brist i arbetet med jämställdhet då de inte anser sig fokusera på det utan istället arbetar för ett jämlikt klimat där alla ska ges samma förutsättningar oberoende av kön. Genom att fokusera på jämlikhet likställs alla individer men det är inte säkert att bara för att detta görs och alla ges samma förutsättningar, att ett jämställt fritidshem nås. Connell, (2003) talar ju om att normen delar upp oss med förväntningar och ger delar redan tidigt in oss i fack vilket gör att för att komma ur dessa fack måste man arbeta aktivt och gå emot det som förväntas.

Resultaten visar också hur pedagogerna inte utvärderar arbetet med jämställdhet. När de talar om detta ser dock bristen av utvärdering och reflektion som en brist. I resultatet framkom det dock att även om mer tid för utvärdering av just arbetet med jämställdhet skulle avsättas så trodde sig inte pedagogerna utnyttja den. Skolverket (2014) beskriver arbetet med jämställdhet som komplicerat och menar att en viktig faktor är att utvärdera sig själv som pedagog. Detta ger en bild av hur verksamheten utvecklas och hur arbetet med exempelvis jämställdhet ser ut. Genom att utvärdera sig själv i arbetet med jämställdhet får pedagogen en förståelse för vilket förhållande till jämställdhet som hen har samt kan på så vis sedan överskåda verksamheten.

I vår studie visade resultaten att pedagogerna saknade till stor del kunskap om arbete med jämställdhet och beskrev att det egentligen inte lades något direkt fokus på det. Jämställdhet finns tydligt utskrivet i de rekommendationer som kommer ifrån Skolverket (2011) där förskolan, skolan och fritidshemmet ska arbeta med att förmedla goda värderingar och normer till eleverna samt arbeta utifrån allas lika värde och arbeta utifrån jämställdhet. Det som vi uppmärksammade genom vår studie var att de pedagoger vi intervjuade hade en otydlig bild av hur deras uppdrag med jämställdhet skulle genomföras praktiskt och hur det skulle utvärderas, då det inte beskrivs tydligt i läroplanen (Skolverket, 2011). I vissa fall visade det sig att pedagogerna inte tänkte på arbetet med jämställdhet på grund av att de inte ansågs finnas ett behov medan andra gick på den vardagliga rutinen och inte tänkte på det av den anledningen. Detta skulle enligt Connell (2003) förklaras med att individer i samhället har fått

till sig olika normer som är styrande beroende på vilket kön personen har, detta styr vad som är accepterat för de olika könen.

Om en individ följer de normer som anses vara normala så påverkar detta inte personens status i samhället, men om den bryter dessa normer finns en risk för uteslutning. Då den rådande normen i samhället anses vara den manliga så uppmärksammas inte problem med jämställdhet så länge som normen accepteras och som vi blir inskolade i redan i tidig ålder. Detta skulle kunna förklara varför pedagogerna inte anser att det är något som de behöver arbeta med, då eleverna följer den rådande normen som anses vara normalt för elevernas kön. Likt den forskning som finns på området beskriver Hedlin (2010) hur vi i tidig ålder skolas in i hur vi ska vara som individer utifrån vårt kön, men även hur vi ska behandla andra utifrån deras kön. Detta skulle även påverka hur vi behandlar våra elever utifrån deras kön. Vi är sedan tidig ålder inskolade i hur en pojke och flicka ska vara utifrån sitt kön, vilket vi tar med oss in i vuxenvärlden. När sedan en lärare ska undervisa sina elever lever dessa föreställningar kvar och förs vidare till nästa generation. Här har läraren en viktig uppgift att känna till sin påverkan för att kunna ge eleverna bästa möjliga möjlighet att skapa sina egna identiteter med så lite påverkan som möjligt av samhällets normer.

Då fritidshemmet som studieobjekt är relativt outforskat vad gäller dessa frågor och det finns mycket mer studier om skolan än om fritidshemmet kan studien bidra med en liten del av studier som ger en inblick i hur arbetet i fritidshemmet sig och genom denna studie lägger fokus på arbetet med jämställdhet. Studien ger en bild av hur sex olika pedagoger resonerar kring jämställdhet och hur man arbetar med och utvärderar detta. Studien visar att pedagogerna tycker att arbete med jämställdhet är svårt och vet inte riktigt hur de ska göra och att pedagogerna upplever problem som dessa synliggör ett problem som kan tas i beaktande vid utformning av kommande handlingsplaner och styrdokument.

Att inte fokusera på jämställdhetsarbete i skolan bidrar till att återskapa de traditionella normer som finns där mannen är norm. Genom att synliggöra denna brist tror vi att vi kan väcka en tanke hos många precis som vi gjorde med pedagogerna i studien. Arbetar man inte med detta i skolan så bidrar man inte till att skapa en förändring i samhället. Det är lika viktigt att föräldrar och pedagoger tänker på jämställdhet som att hela samhället i övrigt gör det. Genom att arbeta med det i alla samhällsstrukturer så kan framsteg göras.

8.1 Förslag på fortsatt forskning

Forskning inom genus och jämställdhet på fritidshem har vi genom vår studie sett saknas till stor del. Mycket av den tidigare forskning vi hittat rör antingen förskola och skola, fast då skolans äldre åldrar. Fortsatt forskning inom detta relativt outforskade område är en möjlighet att vidare utveckla arbetet för att stärka fritidshemmets status då det ger en mer vetenskaplig grund till fritidshemmets verksamhet. På så vis kan underlag för framtagandet av tydliga dokument och evidensbaserad data i stärkandet av fritidshemmets arbete.

Ett annat utvecklingsområde som skulle finnas i forskningen om jämställdhet är vilka åsikter och tankar eleverna själva har om området. För att kunna få kunskap om vilka föreställningar som eleverna själva har och på så sätt få fram var det behövs läggas energi i arbetet med jämställdhet.

Vidare ser vi i vår studie hur kvinnodominerat yrket fortfarande är och det skulle behövas göra studier som behandlar hur manliga förebilder inom fritidshemmet påverkar miljön. Vi

eftersöker även studier där fritidshem där det finns en jämn könsfördelning bland pedagogerna och fritidshem där det är endast kvinnliga fritidspedagoger likt de vi stött på i vår studie och på våra praktiker.

9 Referenslista

- Allwood, C.M. & Erikson, M.G. (2010). *Grundläggande vetenskapsteori för psykologi och andra beteendevetenskaper*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Asp-Onsjö, L. (2014). Parallella positioneringar bland pojkar. Om sociala hierarkier och skolprestationer. I E, Öhrn., & A-S, Holm, (Red.), *Att lyckas i skolan. Om skolprestationer och kön i olika undervisningspraktiker*. (s. 103-125). Göteborgs Universitet. Hämtad:
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/37427/10/gupea_2077_37427_10.pdf
- Berg, B. (2006). *Genuspraktikan för lärare*. (2. uppl.). Stockholm: Lärarförbundet.
- Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Cunnison, S., & Gurevitch, C. (1990). Implementing a Whole School Equal Opportunities Policy: a primary school in Humberside. *Gender and education*, volume 3. 283-295. doi: 10.1080/0954025900020303
- Connell, R. W. (2003). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R. (2008). *Maskuliniteter*. (2. uppl.). Göteborg: Daidalos.
- Eidevald, C. (2009). Det finns inga tjejbestämmare – Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek. (School of Education and Communication Jönköping University Dissertation) No 4. Tillgänglig: <http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:158528/FULLTEXT01.pdf>
- Eidevald, C. (2010, dec). Det är skillnad på pojkar och flickor- eller?. *Förskoleforum.se*: <http://www.forskoleforum.se/Article.aspx?ArticleID=1179>
- Eriksson-Zetterquist, U & Ahrne, G. (2011). Intervjuer. I G, Ahrne., & P, Svensson.. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. (1. uppl.)(s. 36-57) Malmö: Liber.
- Forsberg G. (2015). Jämställdhet. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/j%C3%A4mst%C3%A4lldhet>
- Francis, B. (2009). The role of The Boffin as abject Other in gendered performances of school achievement. *The Sociological Review*, 57(4), 645-669.
- Hjalmarsson, M. (2011). Fritidspedagogik om genus och jämställdhet- resultat från en nationell enkätstudie. I Klerfelt, A. & Haglund, B. (red.), *Fritidspedagogik: fritidshemmets teorier och praktiker*. (s.224-240) Stockholm: Liber.
- Hedlin, M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0: om genus och skolans jämställdhetsmål*. (Uppdaterad och omarb. version). Växjö: Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet.

- Hellman, A. (2008). Sluta gnälla som en bebis och va' en stor kille nu - Ålder, kön och normalitetsskapanden. I M, Norberg (Red.), *Maskulinitet på schemat - pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. (s. 57-72). Stockholm: Liber
- Jämställdhetsombudsmannen (2015). *Om jämställdhet*. Hämtad 2015-04-29, från <http://www.jamombud.se/omjamstalldhet/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Manns U., & Hirdman Y. (2015). Genus. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/genus>
- Norberg, M. (2008). Inledning. I M, Norberg (Red.), *Maskulinitet på schemat - pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. (s. 8-20). Stockholm: Liber.
- Norberg, M., & Saar T. (2008). Softarna, bråkstackarna och antipluggkulturen - Om vikten av att också berätta de andra historierna. I M, Norberg (Red.), *Maskulinitet på schemat - pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. (s. 205-224). Stockholm: Liber.
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2011). Att analysera kvalitativt material. I G, Ahrne., & P, Svensson. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. (1. uppl.)(s. 194-210) Malmö: Liber.
- Pihlgren, A. & Rohlin, M. (2011). Det "fria" barnet. I Ann S Klerfelt & Björn Haglund (red.). *Fritidspedagogik: fritidshemmets teorier och praktiker*. (s. 14-41). Stockholm: Liber.
- Svaleryd, K. (2005). Genuspedagogik- ett sätt att förändra verksamheten. I Baagøe Nielsen, S. & Nordberg, M. (2005). *Manlighet i fokus: en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket (2014). Allmänna råd och kommentarer för kvalitet i fritidshem. Stockholm: Fritzes: www.skolverket.se
- Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>
- Tallberg Broman, I. (2002). *Pedagogiskt arbete och kön: med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur.
- Thornberg, R. (2013). *Det sociala livet i skolan: socialpsykologi för lärare*. (2. uppl.) Stockholm: Liber.
- Vetenskapsrådet (2002): Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. Hämtat: 2015-04-09
- Wernersson, I. (2012). Om genusordning förr och nu. I U. P, Lundgren., R. Säljö., & Liberg, C. (Red.), *Lärande, skola, bildning. Grundbok för lärare*. (s. 381-402). Stockholm: Natur & Kultur.

10 Bilagor

10.1 Bilaga 1 - Intervjuguide

“Vad betyder jämställdhet för pedagogerna?”

“Hur arbetar läraren med jämställdhet på fritidshemmet?”

“Hur beskriver pedagogerna att de utvärderar sitt jämställdhetsarbete?”

1. Vad är jämställdhet för dig?
2. Hur uppnår man ett jämställt fritidshem?
3. Hur arbetar ni med jämställdhet här på fritidshemmet?
4. Hur bör man arbeta med det tycker du?
5. Hur utvärderas arbetet med jämställdhet?
6. Hur arbetar ni med att motverka stereotypa könsroller på ditt fritidshem?
7. Hur uppmuntras beteenden som verkar utanför könsnormen?
8. Finns det några gemensam utgångspunkt på skolan i arbetet med jämställdhet?
9. Utifrån skolans värdegrund, hur mycket fokuserar ni på det på fritidshemmet?
10. På vilka sätt använder ni läroplan, Skollag och Allmänna råd i arbetet med jämställdhet?
11. Hur diskuteras gruppens sammansättning och elevernas rolltagande, kollegor emellan?

10.2 Bilaga 2 – Missivbrev

Forskningsetiska regler.

För dig som väljer att delta i denna undersökning finns några regler som vi i form av forskare måste ta hänsyn till och den information du väljer att lämna ut i forskningssyfte.

Informationskrav.

Vi upplyser härmed dig som deltagare om vilka bestämmelser som finns för den information du lämnar respektive ditt deltagande i vår undersökning.

- *Du deltar på helt frivillig grund och kan när du vill avbryta ditt deltagande.
- *Du som väljer att delta ger ditt samtycke till att vara en del av vår undersökning.
- *Du som väljer att delta har rätt att bestämma villkor, hur länge och om du vill delta i undersökningen, om du väljer att avbryta ditt deltagande så får det inga negativa följder.
- *I beslutet att antingen delta eller avbryta kommer du inte utsättas för påverkan, otillbörlig påtryckningar eller utsättas för beroendeförhållande från oss.
- * All personlig eller identifierbar känslig information kommer att behandlas som tystnadsplikt av oss som forskare och kommer inte förras vidare på något sätt.
- *All den information som är identifierbar i projektet kommer antecknas och avrapporteras samt avanonymiseras så att det inte går att identifiera vem som har deltagit. Det ska inte som utomstående att ta reda på vem som lämnat ut uppgifterna.
- *Alla de uppgifter som lämnas ut till oss kommer inte förras vidare på något sätt till någon annan obehörig eller i annat icke-vetenskapligt syfte.
- *Alla uppgifter kommer att förstöras och tas bort efter att projektet är avslutat och inte finnas kvar att ta fram på något sätt.

Tack för ditt deltagande i vår undersökning.
Andreas Andersson och Claes Asplund.

Kontaktuppgifter.

Andreas- gusandanel@student.gu.se
Claes- claes_asplund@hotmail.com
Anette Hellman(Handledare) Anette.hellman@ped.gu.se